

70 let Jiřiny Šiklové – aneb nejen o genderové rovnosti

Životní jubilea jsou tu proto, aby se slavila. Čím je člověk mladší, tím zpravidla více slaví. Jak běží čas, tak při nich začíná (čím dál tím více) vzpomínat, rekapitulovat, zúčtovávat dosavadní průběh svého života, až nastává okamžik, kdy je člověk více oslavován, než sám slaví. A právě takové životní jubileum nastalo v životě Jiřiny Šiklové.

Dovolte mi, milá Jiřino (i vy vážené čtenářky a čtenáři), ohlédnout se tak trochu zpět do minulosti a zrekapitulovat, jak běžel čas ve Vašem životě – životě oslavenkyně, veřejně známé osoby – a dovolte mi tak připomenout zejména té mladé nastupující generaci sociologů a socioložek, že životní i profesní dráha každého z nás může být spleť, vždy však záleží na tom, jaký jí dáme směr a jakými principy se na této cestě budeme řídit...

PhDr. Jiřina Šiklová, CSc.

Jiřina Šiklová se narodila před 70 lety v Praze. Ve svých 20 letech byla přijata na Filosofickou fakultu UK – obor historie a filosofie. V roce 1960 získala místo asistentky na katedře filosofie FF UK, zde se také začala věnovat nově se rozvíjícímu oboru sociologie. V roce 1966 obhájila titul kandidátky věd. V letech 1965–1970 se podílela nejen na řadě výzkumů mládeže, ale také na obrodě studentského hnutí u nás.

Dva roky před svým přijetím na FF UK vstoupila do KSČ, kde byla politicky aktivní i po srpnu 1968. Po Dubčkově sesazení se však vzdala členství v této straně a zakrátko nato byla z FF UK propuštěna. Nastoupila pak na místo uklízečky. V roce 1970 po mnoha marných pokusech sehnat lepší zaměstnání začala pracovat jako dokumentátorka v Thomayerově nemocnici v Praze – Krči, kde strávila bezmála 10 let v „dočasném“ pracovním poměru, a to proto, aby nikoho neohrožovala – „aby mne nemuseli prověřovat a nechávat schvalovat ve stavu zaměstnanců a nekazila jsem jim „pověst“, jak k tomu ona sama dodává.

Po dobu svého působení v nemocnici se Jiřina Šiklová věnovala problematice životního cyklu, thanatologii, sociologii zdravotnictví a medicíny atd., psala zde různé výzkumné zprávy, statistická hlášení, projekty z oblasti gerontologie, později ze sociální pediatrie a dělala svým šéfům jakousi lepší sekretářku, neboli, jak tomu ona sama říkávala, „mukla pro práce vědecké“.

Kromě „intelektuální nádeničiny“ byla v té době i výrazně intelektuálně plodná, kreativní – vymyslela metodu v oblasti thanatologie: „Umožňovala jsem lidem

zvyknout si na myšlenku, že mají rakovinu, že budou žít bez určitého orgánu, ženy bez prsou, jiní bez rekta, i fakt, že jejich blízký člověk musí zemřít," jak uvedla v roce 1990 v rozhovoru pro 11. číslo *Sociologických aktualit*. Jiřina Šiklová v té době rovněž psala a publikovala pod pseudonymem nebo pod „vypůjčeným jménem“ (tomu se říkalo „psát s pokrývačem“) v časopisech (například ve Vlastě zaplňovala rubriku „Křižovatky“ neboli podle ní „pindy naší mindy“) i v nakladatelstvích, kde jí vyšla díla jako „Dopisy dceři“, „Dopisy synovi“, „Než přijde podzim života“, „Co všechno snese žena“, „Deník staré paní“ (který byl vydán v reedici v roce 2003 nakladatelstvím Kalich).

Snad za sociologicky nejprínosnější v období před listopadem 1989 je možné považovat její koncepci „šedé zóny“. Stať „Šedá zóna a budoucnost disidentů“, která vznikla v létě roku 1988, byla původně určena pro čtvrtletník *Social Research*. V září téhož roku byla přednesena v nepřítomnosti autorky na konferenci ve Frankenu, česky pak byla publikována na počátku roku 1990 ve druhém čísle časopisu *Reportér* a i po letech stojí za to si ji přečíst.

Jiřina Šiklová byla velice aktivní, nejen pokud se jednalo o její vlastní práci a publikační činnost, ale i politicky. Po celá 70. a 80. léta se angažovala v českém disentu, podílela se aktivně na protikomunistickém odporu, byla signatářkou Charty 77. Na počátku 80. let byla v rámci procesu „Šiklová a společníci“ zatčena a strávila rok ve vězeňské vazbě, z níž byla spolu s ostatními nakonec propuštěna díky usilovné aktivitě některých politických exulantů a výrazných osobností tehdejšího politického světa (například Bruno Kreisky, François Mitterrand, Margaret Thatcherová, Ronald Reagan).

I když po roce 1989 do politiky přímo nevstoupila, je veřejně známou osobou, která často komentuje důležité aktuální společenské události (v tomto roce viz například „kauza neziskovky“). Za to u jedněch sklízí obdiv a úctu (o čemž svědčí mimo jiné také to, že byla vyhlášena „Ženou roku“ 1995, i udělení Medaile za zásluhy prezidentem republiky Václavem Havlem v roce 1999), druhí ji za to naopak zatracují. Mnozí (zejména „nepoučení“ muži, ale i ženy) ji proto, že se po listopadu začala zajímat o problematiku emancipace žen, a hlavně v této oblasti začala *něco podnikat*, označují za radikální feministku. Je pravda, že Jiřina Šiklová má lví podíl na založení organizace, která původně fungovala jako knihovna a takzvané *Curriculum centrum* a která se v roce 1992 transformovala do dnes mnohým známého *Centra Gender Studies* (dnes *Gender Studies o.p.s.*), jehož původním záměrem bylo provozovat knihovnu a pořádat diskuse o genderové problematice. Organizace do roku 1994 působila v bytě Jiřiny Šiklové a až poté, hlavně proto, aby mohla expandovat, se přestěhovala do jiných – větších a veřejnosti dostupnějších prostor. Knihovna GS se zprofesionalizovala a rozrostla v největší knihovnu svého oboru ve střední a východní Evropě, rozeběhly se naplno přednášky pro odbornou i laickou veřejnost, diskusní kluby, výstavy apod. Díky iniciativě Jiřiny Šiklové sehrálo GS klíčovou úlohu při zavádění výuky genderové tematiky na české a moravské vysoké školy.

Jiřina Šiklová, která se v roce 1990 navrátila na svou alma mater, zde ihned založila nejen katedru sociální práce, ale posléze v roce 1998 zde prosadila i založení

Kabinetu pro studia rodu, čímž se problematika výuky feminismu a genderových studií dostala plně na akademickou půdu a FF UK se stala první fakultou v České republice, která tuto výuku coby vysokoškolská instituce začala zajišťovat.

Ve výčtu toho, co vzniklo z podnětu Jiřiny Šiklové, bych mohla ještě dlouho pokračovat, za všechny aktivity v dané oblasti mi dovolu zmnít už jen projekt „Paměť žen“, který měl původně zachytit životní zkušenost žen chartistek, či širěji životní zkušenost žen, jež podstatnou část svého života (do té doby) prožily za socialismu (byly narozené v rozmezí let 1920–1960). Z tohoto výzkumu, který měl být reakcí na západoevropské a americké feministické teorie neaplikovatelné zcela na životní realitu žen z bývalých socialistických zemí, se nakonec stal dlouhodobý teoreticky přínosný mezinárodní projekt.

Pro Jiřinu Šiklovou platí snad dvojnásob, že „osobní je politické“. „Osobním“ je v jejím případě onen druh osobního vkladu, aktivity a angažovanosti pro druhé – nejen ty nejbližší, bezprostřední blízké, ale i ty vzdálenější až zcela neznámé osoby odkázané na druhé, potřebující jejich pomoc – který je nezištný. Právě tímto propojením s „nezištnou pomocí“ orientovanou na „neznámé druhé“ se „osobní“ angažmá stává politickým, stává se občanským postojem, pro který si Vás mnozí z nás osobně tak cení.

Bez tohoto postoje k životu a ke světu kolem nás, bez tohoto druhu aktivity a entuziasmu, který z Vás, Jiřino, vyvěrá, by byl náš život o mnohé ochuzen. Ať jste tedy i v následujících letech stále tak aktivní, kritická, oceňovaná i zatracovaná jako doposud, neboť to vše jste prostě Vy – naše (podle mne i mnohých dalších spíše než radikální) *tolerantní feministka*.

Dovolte mi připojit se tak ještě k dlouhé řadě gratulantů a gratulantek

Hana Maříková z oddělení Gender a sociologie SOÚ AV
(jedna z „holek z genderu“)

Na samý závěr nechme zaznít slova samotné oslavenkyně z jedné emailové genderdiskuse, která dokresluje to, co bylo řečeno výše:

„Nebojte se, nebudu vás hubovat, naopak, je třeba se učit toleranci a respektu k názoru toho druhého, jinak z nás ženských za chvíli budou Bushky a Ládinky. Nezlobte se, já jsem zakladatelka Gender Studies, začalo to kdysi v mém bytě, učím na FF UK, jsem socioložka a dosti často kritizuji naše feministky i ty zahraniční, že si myslí, že by předělalý svět, kdyby jim ho chlapi dali k dispozici. A pak reagují ty ženy stejně pitomě jako chlapi, jsou nedůtklivé, netolerantní. A tak se dostávám do dvou ohňů. Já ve svém věku již prožila tolik proklamací, podpisových akcí, vždy to bylo... tak to neberu moc vážně. Navíc, přestože dělám v neziskovém sektoru, nejsem v oficiální politice, nebudu a nechci kandidovat, netoužím po tom stát se prezidentkou atd., tak se domnívám, že člověk si musí bránit svoji identitu. Jinak se rozplyne a nebude k potřebě ani sobě, ani těm druhým...“